

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 854780/13

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב א' אהרן כץ, הרב שלמה שפירא

המערערת (משיבה בערעור שכנגד): פלונית (ע"י ב"כ עו"ד זיו גרובר)

נגד

המשיב (מערער בערעור שכנגד): פלוני (ע"י ב"כ עו"ד מנחם חפר)

הנדון: מבחני חזקת והלכת השיתוף בנכס ירושה – עקרונות ויישום

פסק דין

רקע – פסיקת בית הדין האזורי והמחלוקות שבין הצדדים

לפנינו ערעור וערעור שכנגד על קביעותיו של בית הדין הרבני האזורי נתניה בדבר חלוקת רכושם של הצדדים כדלהלן:

1. לאישה מחצית מהזכויות בדירה הקטנה.
  2. לאישה אין זכויות בדירה הגדולה.
  3. האישה פטורה מלשלם דמי שימוש עד היום.
  4. מהיום ואילך על הצדדים להגיע להסדר כספי בעניין דמי השימוש בדירה לפי קביעת הזכויות דלעיל.
- האישה מערערת על סעיפים 2 ו-4 לפסק הדין, האיש מערער על סעיפים 1 ו-3 לו.

נזכיר בקצרה:

בין העניינים שנדונו במסגרת סוגיית חלוקת רכוש הצדדים היו שני נכסים ש'היו לאחדים' ביד הצדדים – דירה שבמקורה ירש אותה המשיב מהוריו (להלן וכדלעיל: הדירה הגדולה) ודירה קטנה צמודה לה (להלן וכדלעיל: הדירה הקטנה) שאותה רכש המשיב לאחר זמן ושאוחדה פיזית עם הדירה הגדולה. שתי הדירות (להלן: הדירה המאוחדת) הושכרו יחדיו לצד ג', תוך שנערכו בהן שיפוצים. לאחר פרוץ המשבר בין הצדדים שבה המערערת ארצה בעוד המשיב נותר בחו"ל ודורה לבדה כמה שנים בדירה המאוחדת תוך שהיא אף עורכת בה שיפוץ נרחב.

האמור עד כה מוסכם הוא, אם כי מדברי הצדדים ומהחומר שבתיק עולה כי קיימות מחלוקות בדבר טיב הסכמתו של המשיב למגורי המערערת לבדה בדירה המאוחדת ולשיפוצים – אם הסכים להיקף ההוצאה שהוציאה המערערת על השיפוצים מן הנכסים המשותפים או להיקף מצומצם יותר; אם הסכים שהמערערת תגור בדירה לבדה, חיים, כל ימיה, או הסכים לשימוש מצומצם מזה, שלה, בדירה; ומתי חזר בו מהסכמתו זו. כמו כן היו מחלוקות בין הצדדים בדבר מקורות מימון רכישתה של הדירה הקטנה והסיבות לרישומה על שם המשיב לבדו ובדבר השיפוץ הראשון שנערך – מחלוקות שנעו בין הציר העובדתי של השאלה כיצד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מומן שיפוץ זה לציר המשפטי של שאלה זו – מה משמעות מימון השיפוץ ועשייתו על ידי השוכר (צד ג' הנ"ל) תוך שהעלות מקווצת מדמי השכירות שהוא משלם, דמי שכירות שנכנסו דרך קבע לחשבון משותף לצדדים.

הכרעה

לאחר עיון בחומר שבתיק, בדברי בית דין קמא ובטענותיהם של הצדדים – שתקפו כל אחד מצידו הוא ובתורו, בכתב ובעל פה – את מסקנותיו של בית דין קמא הגענו למסקנות דלהלן:

1. מקובלת עלינו מסקנתו של בית דין קמא כי המשטר הרכושי ששרר בין הצדדים, שנישאו טרם חקיקת חוק יחסי ממון בין בני זוג, ושחל עליהם – הלכתית – גם מכוח הקניין שקיבלו היה משטרה של הלכת השיתוף.

2. לדעתנו, בנוסף לכך וגם לולי האמור היה צורך לבחון את עניינם של הנכסים האמורים גם במשקפי כוונת השיתוף הספציפית.

3. מקובלת עלינו מסקנתו של בית דין קמא כי מכוח האמור יש לקבוע שהצדדים שותפים בחלקים שווים בדירה הקטנה.

4. אנו סבורים שלא כדעת בית דין קמא שסבר כי האמור בעניין הדירה הקטנה נובע רק מההנחה שבעניינה של הדירה הקטנה, שנרכשה במהלך הנישואין, עומדת חזקת השיתוף שביסוד הלכת השיתוף במלוא עוזה כל עוד לא נסתרה על ידי המשיב ומן העובדה שהמשיב אכן לא הרים את נטל הראייה הדרוש כדי לסתור חזקה זו.

המשיב טען כי הדירה הקטנה נרכשה מכספי ירושה שהיו בכספת ובית הדין קבע כי גרסה זו לא הוכחה ולכן 'מספק' יש להעמיד את הדירה על החזקה הכללית – חזקת השיתוף.

לדעתנו לא הכרעה מספק יש כאן ועל בסיס חזקה שלא נסתרה גרידא אלא הרבה מעבר לכך: ההסבר בדבר כספים שהיו בכספת עלומה, מלבד ביסוסו רק על עדות שגם בית דין קמא קבע שאי אפשר לסמוך עליה, הוא גם הסבר בלתיקביל בנסיבות חייהם של הצדדים. המשיב עצמו טען שהצדדים נהגו בשיתוף מלא וכי הוא מצידו נהג ברוחב יד, ורק לגבי הדירה הגדולה לא שיתף את המערערת, בשל הסנטימנטים שיש לו אליה, בהיותה דירת הוריו שבה גדל. גם לו קיבלנו את הסברו זה באשר לדירה הגדולה קשה היה להלום את גרסת הכספת עם הודאתו בדבר השיתוף שבו נהגו הצדדים ביתר הדברים מלבד הדירה הגדולה. גם קשייהם הכלכליים של הצדדים בתקופות קודמות בחייהם מקשים על הטענה שטען שהיו בידיו כל אותן עיתים, מפטירת הוריו ועד לרכישת הדירה הקטנה, כספים בכספת. התיאור כולו נראה בלתיסביר בעליל מכדי לקבלו ויכולים אנו לומר כי גם לו לא הייתה חזקה לא לכאן ולא לכאן היינו מניחים בקרוב לוודאי שגרסתה של המערערת בדבר רכישת הדירה הקטנה היא האמינה שבשתי הגרסאות.

5. מכאן לעניינה של הדירה הגדולה: בית דין קמא הניח אף הוא שלו הייתה נקבעת הבעלות המשותפת בדירה הקטנה בתורת ודאי, היה בה כדי להשליך אף על הדירה הגדולה שאוחדה עימה. נשוב לנקודה זו להלן. אלא שבית דין קמא סבר כאמור שהשותפות בדירה הקטנה נקבעת רק מכוח הספק ועל כן גם לגבי הדירה הגדולה קיים אותו ספק.

לעניין הדירה הגדולה קבע בית דין קמא שחובת הראייה מוטלת על המערערת, בעניין זה הסתמך בית הדין על הפסיקה שקבעה כי בדירת ירושה יש יותר מקום שלא להחזיק בחזקת השיתוף אף אצל צדדים שנהגה בהם הלכת השיתוף.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כיוון שקבע בית הדין שלעניין הדירה הגדולה מוטלת הראיה על המערערת וקבע גם כי קיים ספק כאמור – הכריע בית דין קמא כי הדירה הגדולה תיוותר, מספק, בבעלות המשיב.

ברם לאור מסקנתנו דלעיל גם הדירה הגדולה משותפת היא. כאמור לדין אין מדובר בהעמדה על חזקה מספק גרידא, אלא בנטייה ובבירור קרוב לוודאי בדבר הבעלות המשותפת בדירה הקטנה – בעלות שממנה נגזרת גם השותפות בדירה הגדולה וכדלהלן.

6. נוסף ונעיר כי ההבחנה בין דירת ירושה לנכסים אחרים אין משמעה שבדירת ירושה אין כלל חזקת שיתוף, אלא שקיים שוני במדרג הראיות – בין מסת הראיות הנדרשת כדי להכריע בעניינם של נכשי ירושה לזו שבנכסים אחרים. אין פירוש הדבר גם כי בהכרח יעבור נטל הראיה אל הצד הטוען כי שותף על ידי חברו בנכסיו מן הצד האחר הטוען כי לא שיתף את הלה, וכפי שהניח לכאורה בית דין קמא.

אדרבה, לפחות במקרים שבהם באופן כללי חזקת השיתוף חזקה היא ומבוססת היטב – מקרים של נישואין ממושכים, ראשונים ויחידים, כשבמרבית הנכסים אכן מוסכם או מוכח שנהגו הצדדים בשיתוף – גם נכסי ירושה מוחזקים ככאלה שהצד האחד שיתף בהם את האחר.

אלא שבנכסים אלה נקל יותר לצד הטוען כי לא שיתף את חברו להוכיח את טענתו – מסת הראיות שנדרש הוא להציג נמוכה יותר. ומשהציג ראיות לכאורה העוברות את הרף הנדרש ממילא יתהפך הנטל על שכנגדו הרוצה לסתור ראיות אלה בראיות נגדיות.

7. מכאן אף בענייננו: גם אם אין אנו יכולים לקבוע כי גרסת המערער ביחס לשאלה העובדתית של צורת רכישת הדירה הקטנה והסיבות לרישומה על שמו בלבד – עובדות המשליכות כאמור גם על עניינה של הדירה הגדולה – גרסה שקרית ומופרכת היא ב-100%, ברמה שהייתה מאפשרת אף להוציא ממון מיד מוחזק גמור, עדיין יכולים אנו לקבוע כי גרסה זו דחויה ברמה מספקת של ודאות כדי שנוכל להעמיד על בסיסה גם את חזקת השיתוף בדירה הגדולה.

כלומר:

מאחר שהנחנו, וכדברי בית הדין קמא, שאם אכן נרכשה הדירה הקטנה מכספים משותפים אזי איחודן של הדירות וכו' מוכיח על כוונת שיתוף גם בדירה הגדולה;

ומאחר שהסקנו שבכל הנוגע למי שחלה עליהם הלכת השיתוף גם בנכסי ירושה קיימת חזקת שיתוף בסיסית (ולפחות במקרי נישואים ממושכים ושיתוף כלכלי וכו' וכבנידוננו) אלא שקל, יחסית, לסתור חזקה זו;

הרי שלאחר שקבענו שבעניינה העובדתית הנוגע לרכישתה של הדירה הקטנה אין ספק שקול אלא קרוב לוודאי שגרסת המערערת היא הנכונה, ממילא די בכך כדי לקבוע שאף לגבי הדירה הגדולה אכן הוכחה – ובוודאי לא נסתרה – במידה מספקת חזקת השיתוף.

ונבהיר: אכן המשיב טען טענות לסתור את חזקת השיתוף, בכללן טען כי העובדה שנהג ברישום נכס זה באופן שונה משנהג בנכסים אחרים – יש בה כדי לסתור את החזקה. טענות אלה לא די בהן כשלעצמן כדי להוכיח אישיתוף, שכן יכולים להיות הסברים וטעמים אחרים לרישום, אך יש בהן לכאורה כדי לערער את החזקה.

ברם משעומדת נגדן ההוכחה שמכוחה של הנחתנו בדבר הבעלות בדירה הקטנה – לו הייתה זו הנחה שמספק, כדעת בית דין קמא, אכן לא היה בה כדי לסייע ונצרכים היינו לשקול אם טענותיו של המשיב דיין כדי להוציא מחזקת השיתוף למצב של ספק גמור – ביחס לדירה הגדולה (ואזי היה מקום לומר שיש להותירה כפי הרישום), או שאינן מספיקות לכך. אך כיוון שלדעתנו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההנחה האמורה היא בבחינת קרוב לוודאי, ודאי שיש בה כדי לאזן – אם לא למעלה מכך – את טענותיו של המשיב, ולפיכך יש להותיר את החזקה, חזקת השיתוף, על מכונה.

כאמור: אין אנו זקוקים להוכיח שיתוף בדירה הגדולה למעלה מכל ספק אלא לקבוע שחזקת השיתוף – הקיימת ביסודה – לא התערערה דיה. וזאת ודאי נוכל לקבוע.

8. לעצם הזיקה בין הבעלות בדירה הקטנה לבעלות בדירה הגדולה, כאמור לעיל, מקובלת עלינו גישתו העקרונית של בית דין קמא.

נוסיף ונבאר: איחודם של שני נכסים לאחד יש בו כדי ללמד על כוונה שהבעלות עליהם תהיה אחת. לו היה האיחוד מושלם ברישום דומה כי היה הדבר נעלה מכל ספק. בענייננו אכן לא הושלם האיחוד ברישום, אולם זו כשלעצמה אינה ראייה לסתור – אין מדובר ברישום בעלות גרידא, שני הנכסים היו רשומים בבעלותו של המשיב, וכבר מילתנו אמורה שבבני זוג שחלה עליהם הלכת השיתוף עובדה זו כשלעצמה אינה מלמדת על אישיתוף, הרישום החסר בענייננו הוא שינוי מעמדה הרישומי של שתי יחידות ליחידה אחת – פרוצדורה מצויה פחות ונוחה פחות לביצוע, הטעונה הליכים בירוקרטיים שסביר להניח שרוב האנשים היו מוותרים עליהם כל עוד אין הללו הכרחיים בעבורם. משכך הימנעות מהסדרת רישום כזה אין בה כדי ללמד שהכוונה באיחודן של הדירות לא הייתה לאיחוד מלא.

גם לו היה נותר ספק בדבר, כאמור לעיל עוסקים אנו בבני זוג שהמשטר הרכושי הנוהג בהם הוא משטרה של הלכת השיתוף, וכאמור באלה אין צורך בהוכחה פוזיטיבית לכוונת שיתוף אלא באיסתירתה של החזקה, וכאמור אף בנכס ירושה תיתכן חזקה זו אלא שסתירתה קלה בהשוואה לסתירת החזקה בנכס שנרכש במהלך הנישואין. איחודן של שתי הדירות אינו נחוץ אפוא אלא כדי לומר שאירישומה של הדירה הגדולה על שם המערערת (כשותפה) אינו ראייה מספיקה כדי להוציאה מן החזקה – ותכלית זו ממלא האיחוד גם ללא השלמתו ברישום.

לדעתנו גם אם נצרף את שני הספקות יחדיו: הסיכוי הקלוש שמא גם בדירה הקטנה לא נוצר שיתוף והסברה שאיחוד הדירות ללא רישומן כאחת אינו מלמד על כוונה לעשותן אחת לגמרי, לרבות במישור של הבעלות – עדיין לא היה בהם כדי לסתור את חזקת השיתוף הכללית. סוף כל סוף בשתי השאלות נוטים הדברים לכיוון של הוכחת שיתוף והספקות האמורים כשלעצמם אינם יוצרים הוכחה לאישיתוף אלא לכל היותר מחלישים את ההוכחה לשיתוף. וכיוון שבענייננו, כאמור, אין אנו זקוקים להוכחת שיתוף ודאית אלא רק לכזו שתותיר את החזקה הכללית על עומדה למרות היות הדירה דירת ירושה ולמרות טענות המערער – די בהוכחה המסופקת לנו מאיחודן של הדירות ומהסתברות של גרסת המערערת בדבר רכישת הדירה הקטנה.

9. השיפוץ שנעשה בדירה המאוחדת אומנם אינו יכול ללמד על כוונת שיתוף ספציפית בשעתו, לו נדרשה כזו, כיוון שכטענת המשיב שיפוץ זה נעשה לאחר הקרע בין הצדדים. אולם יש בו כדי ללמד כי בשעתו הבינו שני הצדדים כי שיתוף כאמור כבר קיים זה מכבר – מכוחה של חזקת השיתוף הכללית, ולא דווקא במובן המשפטי: לא באנו לומר כי הצדדים הסיקו אז כי מעמדה המשפטי של הדירה נגזר מהלכת השיתוף, אלא שהצדדים הניחו עובדתית כי אכן שותפים הם, וזו גופא חזקת השיתוף המקבלת עתה את ביטויה המשפטי: הלכת השיתוף.

10. כך גם מגורי המערערת לבדה בנכס, שעה שביין הצדדים כבר חל קרע. אין אלה מבססים בעלות מכוחה של כוונת שיתוף ספציפית, אך זו אינה נחוצה לנו כאן. מה שיש במגורים אלה הוא חיזוק נוסף – ולאמור, למעלה מן הצורך – להנחה כי שיתוף היה זה מכבר. גם אם בשלב זה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

או אחר חזר בו המשיב מהסכמתו למגורי המערערת לבדה בנכס, חינם, מכל מקום הסכמתו לכך משך זמן מחזקת את ההנחה והחזקה שראה במערערת מי שיש לה זכות, אומנם לא בלעדית אלא גם היא שותף, בדירה המאוחדת.

חזרתו מהסכמה זו מובנת – סוף כל סוף גם הוא שותף, אך ההסבר להסכמתו מלכתחילה, כביכול בשל נדיבות לב גרידא, שעה שהצדדים כבר פרודים ומלאי טינה זה לזה – הסבר שקשה לקבלו הוא, ומסתבר ממנו בהרבה ההסבר כי מתוך הבנה והנחה באותה שעה כי למערערת זכות בנכס לא מצא לנכון לנקוט "גם לי גם לך לא יהיה" – גם זה, ייאמר לזכותו של המשיב, אינו מובן מאליו אצל בני זוג מסוכסכים – אבל לזה נוכל להאמין ביתר קלות משנוכל להאמין לתאוריית הנדיבות המופרזת. ואולי גם נקיפות מצפון ורגשי אשם על נסיבות הפירוד, הם הסיבה לשתיקתו. ולמותר לציין שיחס נדיב – גם ככל שהיה – בעת היות הצדדים נשואים בשלום אינו יכול להוכיח הנחה בדבר יחס כזה בעת המלחמה.

11. לא רחוק הוא לומר כי האמור בסעיפים האחרונים – במצטבר – יכול היה אף לבסס הכרעה מכוח כוונת שיתוף ספציפית, אך פטורים אנו מלהזדקק לכך נוכח האמור כי בענייננו קיימת גם חזקת השיתוף הכללית שלגביה ודאי די והותר יש בענייננו.

12. מכל הנ"ל ברור גם כי מקובלים עלינו מקל וחומר דברי בית דין קמא שפטר את המערערת מדמי שימוש. אומנם ייתכן חיוב של שותף בדמי שימוש אולם טעמיו של בית דין קמא לפטור את המערערת מהללו, למרות הנחתו שאין לה זכות בדירה הגדולה, נכונים במשנה תוקף לפי קביעתנו שיש לה חלק בה.

13. סוף דבר:

- א. הצדדים שותפים בחלקים שווים בדירה המאוחדת – הקטנה והגדולה גם יחד.
  - ב. המערערת פטורה מדמי שימוש בעבור התקופה שבה גרה בדירה לבדה, בעבר.
  - ג. ככל שתוגש פסיקתא לצורך שינוי רישום הבעלות בדירה הקטנה ובדירה הגדולה גם יחד ובהתאם לאמור – ייעתר בית הדין לבקשה לחתימה על הפסיקתא.
  - ד. המזכירות תשיב לאשה את ההפקדה שהפקידה לצורך שמיעת ערעורה.
  - ה. המזכירות תעביר לאישה סך 5000 ש"ח מדמי ההפקדה שהפקיד האיש לצורך שמיעת ערעורו, להחזר הוצאות משפט.
- שאר הסכום יוחזר לאיש.

ו. פסק הדין מותר לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

ניתן ביום כ"ח באב התשע"ט (29.8.2019).

הרב שלמה שפירא

הרב א' אהרן כץ

הרב אליעזר איגרא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה